

**HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHIDA
DAVLAT SIYOSATINING AHAMIYATI**

Axmedov Asadbek Axmadjon o'g'li

Qarshi davlat texnika universiteti 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada hududiy iqtisodiy rivojlanishida davlat siyosatining ahamiyati, hududlarni iqtisodiy rivojlantirishdagi o'rni, iqtisodiyot tarmoqlarining o'zaro bog'liqligi, tadbirkorlik, aholi bandligi, aholi daromadlarining oshishi, hududiy iqtisodiy rivojlanishning mohiyati ko'rsatib o'tilgan. Integratsiyani jadallashtiruvchi iqtisodiy mexanizmlar, davlat siyosati va ularning o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: hududlar, iqtisodiy rivojlanish, integratsiya, iqtisodiy mexanizmlar, innovatsiyalar, aholi bandligi, tadbirkorlik.

Kirish. Jahon iqtisodiyotining barqaror va mutanosib rivojlanishini ta'minlashda hududiy iqtisodiy siyosat muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, globallashtirish jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda hududlarning iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, mavjud resurslarni oqilona taqsimlash hamda hududlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bois hududiy iqtisodiy rivojlanishda davlatning tartibga soluvchi va rag'batlantiruvchi funksiyalarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalalardan biri sanaladi.

O'zbekistonda iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, hududlarni kompleks rivojlantirish, investitsion muhitni yaxshilash hamda aholi bandligini oshirish bo'yicha keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Hududlarning tabiiy, iqtisodiy va demografik imkoniyatlari bir-biridan farq qilgani sababli ularni rivojlantirishda differensial yondashuvni qo'llash zarurati ortib bormoqda. Davlat tomonidan hududiy rivojlanish dasturlarining ishlab chiqilishi, erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilishi, infratuzilma loyihalarining amalga oshirilishi hamda tadbirkorlik faoliyatining qo'llab-quvvatlanishi hududlar iqtisodiy salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Mazkur mavzuning dolzarbligi hududiy iqtisodiy rivojlanishda davlat siyosatining samaradorligini oshirish, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosibliklarni kamaytirish hamda hududiy boshqaruv tizimini takomillashtirish zarurati bilan izohlanadi. Hududlarning barqaror rivojlanishi mamlakat iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi turmush darajasini yuksaltirishda muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida ham "bank tizimini isloh qilish, banklar depozit bazasining kapitalizatsiyasini

chuqurlashtirish va barqarorligini oshirish, ularning moliyaviy barqarorligini va ishonchligini mustahkamlash, istiqbolli investitsion loyihalar hamda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini kreditlashtirishni yanada kengaytirish; yangi turlardagi sugʻurta, lizing va boshqa moliyaviy xizmatlarning hisobiga ularning xajmini kengaytirish va sifatini oshirish, kapitalni jalb qilish hamda korxonalar, moliyaviy institutlar va aholining erkin resurslarini joylashtirishdagi muqobil manba sifatida fond bozorini rivojlantirish"[1] vazifasi belgilab olindi. Hozirgi vaqtda bank xizmatlari bozori juda keng ma'noda talqin qilinib ular: kredit berish, depozitlarga mablag'larni jamg'arish, turli qiymatliklarni saqlash, trust xizmatlarini ko'rsatish, moliyaviy masalalarda maslahatlar berish, nakd pul oqimini boshqarish, lizing xizmatlari, qiymatli qog'ozlar bozoridagi operatsiyalarda ishtirok etish, brokerlik xizmatlarini ko'rsatish kabi juda ko'p xizmat turlarini amalga oshirmoqda.

Hududiy iqtisodiy rivojlanish - hududning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, investitsiyalarni jalb etish va ulardan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlarini yaratish, infratuzilmani rivojlantirish, tadbirkorlik va xususiy sektor faoliyatini qo'llab-quvvatlash, mahalliy resurslardan oqilona foydalanish, aholi daromadlari va turmush sifatini yaxshilash hamda hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi.

Hududiy iqtisodiy rivojlanishning mohiyati hududlarning iqtisodiy mustaqilligi va raqobatbardoshligini oshirish orqali mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashdan iboratdir. Bu jarayon hududiy resurslardan samarali foydalanish, investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi. Natijada hududlarning iqtisodiy salohiyati ortib, aholi bandligi va daromadlari oshadi. Mohiyat jihatidan hududiy rivojlanish iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, ya'ni ishlab chiqarish hajmi va yalpi hududiy mahsulotning oshishiga xizmat qiladi. Ijtimoiy farovonlikni yaxshilaydi, bunda bandlik va aholi daromadlarining o'sishiga olib keladi. Hududlararo mutanosiblikni ta'minlaydi, rivojlangan va kam rivojlangan hududlar o'rtasidagi tafovutlarni qisqartiradi. Shuningdek, mahalliy boshqaruv samaradorligini oshiradi, hududlarning o'z imkoniyatlaridan mustaqil foydalanishiga sharoit yaratadi, barqaror rivojlanishni ta'minlaydi, bu esa iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik manfaatlar uyg'unligini saqlaydi.

Hududiy iqtisodiy rivojlanish ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Ular orasida tabiiy-geografik omillar, demografik omillar, iqtisodiy resurslar, transport-logistika infratuzilmasi, investitsion muhit, innovatsion salohiyat va davlat siyosati muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, davlatning hududiy rivojlanish siyosati hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish va muvozanatli rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hududiy iqtisodiy rivojlanishda davlat siyosatining nazariy asoslari avvalo iqtisodiy nazariyalarda shakllangan hududiy tenglik va iqtisodiy o'sish g'oyalariga tayanadi. Klassik iqtisodchilar iqtisodiy rivojlanish bozor mexanizmlari orqali tabiiy ravishda ta'minlanishini ta'kidlagan bo'lsalar, keyinchalik hududlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosibliklarni bartaraf etishda davlat aralashuvining ahamiyati yuqori ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Ayniqsa, infratuzilmasi rivojlanmagan yoki investitsiyaviy jozibadorligi past bo'lgan hududlarda davlat qo'llab-quvvatlovisiz iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash qiyin hisoblanadi.

Hududiy rivojlanish siyosati nazariyasida "markaz va periferiya" konsepsiyasi muhim o'rin tutadi. Ushbu yondashuvga ko'ra iqtisodiy faollik asosan yirik sanoat va xizmat ko'rsatish markazlarida jamlanadi, chekka hududlar esa nisbatan sekin rivojlanadi. Davlat siyosati ana shu tafovutni qisqartirish, hududlar o'rtasida iqtisodiy muvozanatni ta'minlash va aholi turmush darajasini tenglashtirishga qaratilgan bo'ladi. Hududiy iqtisodiy rivojlanishning nazariy asoslarida investitsiya siyosati ham muhim ahamiyatga ega. Davlat investitsiyalar orqali yangi ish o'rinlari yaratadi, transport va kommunikatsiya infratuzilmasini yaxshilaydi hamda tadbirkorlik muhitini rivojlantiradi. Bu esa hududlarda iqtisodiy faollikning oshishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish, soliq imtiyozlari berish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash kabi choralar hududiy taraqqiyotning muhim instrumentlari hisoblanadi.

Hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim jihatlaridan biri hududlararo tenglik va iqtisodiy muvozanatni ta'minlash hisoblanadi. Chunki mamlakatning ayrim hududlari tabiiy resurslar, ishlab chiqarish quvvatlari va investitsion imkoniyatlar bo'yicha ustunliklarga ega bo'lsa, boshqa hududlar iqtisodiy rivojlanishda nisbatan ortda qolishi mumkin. Bunday sharoitda davlat tomonidan amalga oshiriladigan hududiy siyosat iqtisodiy tafovutlarni yumshatish va barcha hududlar uchun teng rivojlanish imkoniyatlarini yaratishga xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoitda hududiy iqtisodiy rivojlanish innovatsion taraqqiyot bilan chambarchas bog'liqdir. Innovatsiyalarni joriy etish, raqamli texnologiyalardan foydalanish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish va yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash hududlarning raqobatbardoshligini oshiradi. Shu sababli hududiy rivojlanish strategiyalarida innovatsion iqtisodiyot tamoyillariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

"Hududiy iqtisodiy rivojlanish hududlarning iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, raqobatbardoshligini oshirish va aholi farovonligini yuksaltirishga qaratilgan uzluksiz ijtimoiy-iqtisodiy jarayon bo'lib, uning asosiy maqsadi hududlararo mutanosib va barqaror rivojlanishni ta'minlashdan iboratdir". Hududiy iqtisodiy rivojlanish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, hududlarning mavjud resurslari va imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali

iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash, aholi farovonligini oshirish hamda hududlararo mutanosiblikka erishishni nazarda tutadi. Hududiy rivojlanishning samarali tashkil etilishi mamlakatning uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o‘shishi va ijtimoiy taraqqiyotini ta‘minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, hududiy iqtisodiy rivojlanishda davlat siyosatining nazariy asoslari iqtisodiy muvozanatni ta‘minlash, resurslardan samarali foydalanish, investitsiya muhitini yaxshilash va aholi farovonligini oshirishga qaratilgan ilmiy qarashlar majmuasidan iborat. Davlatning maqsadli va tizimli siyosati hududlarning barqaror rivojlanishini ta‘minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir), 2024-yil 30-aprel. <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 7 fevral 2017 yildagi PF-4947 sonli 2017—2021 yillarga mo‘ljallangan "O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida" Farmoni www.lex.uz
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekistonning 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni. 2022 yil 28 yanvar
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Farmoni
5. Дустова М. Х. ЭВОЛЮЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УЧЕНИЙ В ГОСУДАРСТВАХ ШЁЛКОВОГО ПУТИ: ОТ ДРЕВНИХ ФОРМ ТОРГОВЛИ ДО ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ИМПЕРИЙ //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 46. – С. 68-71.
6. Дустова М. Как знания женщин формируют уровень общества //E Conference Zone. – 2024. – С. 10-14.
7. Дустова М. Х., Махмутуллаева С. Х. ПРЕОДОЛЕНИЕ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРЕПЯТСТВИЙ ДЛЯ УВЕЛИЧЕНИЯ ЭКСПОРТА ФРУКТОВ И ОВОЩЕЙ //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 42. – С. 538-542.
8. Dustova M. Globalization and Anti-Globalization Trends //Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting. – 2024. – Т. 4. – №. 09. – С. 373-380.